

Brilstern *Onychoprion anaethetus* langs Terschelling in 2012

BRIDLED TERN AT TERSCHELLING IN 2012

Minne Feenstra

Inleiding

Al 15 jaar breng ik in de herfst een paar weken op Terschelling door. Tijdens deze weken wordt meestal veel zeetrek geteld bij paal 18 en zo ook op 7 oktober 2012. Na een periode van veelal harde westelijke winden sinds 25 september belooft het een goede dag te worden: het is half bewolkt, droog, helder en het zicht is uitstekend. Er staat een noordwestenwind kracht 6B. Met een wisselend aantal waarnemers wordt tussen 7.45 en 18.00 uur constant over zee gekeken, hetgeen een variatie aan zeevogels oplevert, waaronder meer dan 100 Grote Sterns, ca. 20 'noordse dieven' en enkele Noordse Sterns en Visdiefjes. Daarnaast wordt een Brilstern *Onychoprion anaethetus* gezien. In deze bijdrage wordt deze waarneming gedocumenteerd.

Waarneming

Om 11.20 uur zie ik door mijn telescoop (Swarovski Habicht 30x breedhoek) een stern die op ongeveer 800 m afstand tegen de harde wind in vliegt. De hele bovenzijde is bruin, waardoor hij tegen het donkere zeewater soms bijna wegvalt. Er varen op dat moment verschillende schepen, zodat ik medewaarnemer Leo Bot snel naar deze spannende vogel kan leiden. In eerste instantie denkt Leo aan een jager, maar al gauw ziet ook hij dat het een stern is, gezien de bouw met lange puntige vleugels en de sierlijke sternenvlucht. Aanvankelijk vliegt de vogel vrij laag boven zee en is alleen de bovenkant zichtbaar. Er valt dan geen zonlicht op de vogel. Het is een middelgrote stern met een geheel bruine bovenzijde, ongeveer net zo donker als een eerstejaars Kleine Mantelmeeuw, waarvan er op dat moment verschillende rondvliegen. De kleur van de bovendelen varieert al naar gelang de lichtval, maar is bruin en niet zwart, met enige nuance tussen donkere en iets lichtere tinten.

Als de zon weer tevoorschijn komt en de vogel wat hoger vliegt is de onderzijde beter zichtbaar: deze is geheel wit. Hoewel Leo eerst een heel vage zweem bruin of grijs ziet op buik en borst, verdwijnt die

als de vogel in het zonlicht komt. Er is een groot contrast tussen boven- en onderzijde.

Als de stern een keer zijwaarts draait en het zonlicht vol op de bovenzijde valt, krijg ik heel scherp detail te zien aan één vleugel: alle handpennen én een smalle achterrand van de arm zijn zwart en contrasteren met warmbruine armdekveren, in elk geval de grote en middelste dekveren. Het voorste deel van de armvleugel is donkerbruin, donkerder dan de overige armdekveren en zonder de warme tint daarvan. Daardoor contrasteert ook het voorste deel van de arm met de grote en middelste dekveren.

Hiermee is ook de invloed van zonlicht op de bruintint duidelijk: een 'koude', middel(grijs)bruine indruk zonder zon, een warmbruine gloed op de dekveren met zon. De bovenzijde van de stern maakt op geen enkel moment een (bijna) zwarte of zwartachtige indruk, ondanks de verschillende lichtomstandigheden gedurende de waarneming. Al die tijd blijft de indruk van een middelbruine bovenzijde aanwezig.

We stellen met zekerheid vast dat er naast de beschreven zwartbruine kleur van de bovenvleugel ook andere, subtiele kleurnuances op de rug aanwezig zijn die een wat gevlekt uiterlijk geven. Door de afstand hebben we deze kleurnuances niet nader kunnen duiden. Helaas zien we ook geen details aan kop, staart en vleugelonderzijde.

Er vliegen geen vogels in de directe nabijheid van de stern, maar we schatten hem iets groter dan een Visdief. Als de stern zich wendt en een paar meter naar beneden dwarrelt om iets van het wateroppervlak te pikken lijkt hij wat kleiner, lichter en wendbaarder dan in rechthoekige vlucht. Het lichaam is slanker dan van Grote Stern en oogt niet 'topzwaar'; door een langere staart en waarschijnlijk ook kleinere kop en snavel is het meer in evenwicht. De vleugels zijn duidelijk langer dan bij moerassterns *Chlidonias* en niet opvallend breed. De vlucht is vrij krachtig en tegen de wind in doelgericht, maar zeker minder krachtig dan van Grote Stern en met minder 'stijve' vleugelslag. De vlucht oogt eleganter en sierlijker, meer zoals van Visdief. We zien de stern drie keer iets van het wateroppervlak pikken, maar hij duikt geen enkele keer in het water.

Twee andere waarnemers, die elders in het duin blijken te zitten, hebben de stern helaas niet gezien. De telefoon van een vogelaar op Vlieland geeft geen gehoor. De stern is uiteindelijk niet meer door anderen gezien.

Determinatie

Na de waarneming, die in totaal ongeveer 5 minuten duurt, zijn we gauw klaar met de determinatie: Brilstern *Onychoprion anaethetus*. De overeenkomst met de afbeelding van de juveniele Brilstern in Mullarney et al. (2010) is treffend en er is geen enkele andere stern die er op lijkt. Literatuurstudie thuis en studie van foto's en filmpjes op internet doen onze overtuiging van de juistheid van de determinatie alleen maar groeien.

Zowel Bonte Stern als Brilstern hebben geheel bruine bovendelen en zijn lastig van elkaar te onderscheiden. Bonte Stern kan echter worden uitgesloten op basis van het volgende: juveniele en onvolwassen vogels hebben een bruine (of bruine delen op de) onderzijde. Adult Bonte stern heeft een eenkleurige, zeer donkerbruine tot zwartachtige bovenzijde en contrast tussen handpennen en middelbruine dekveren ontbreekt (Bauer & Glutz von Blotzheim 1982, Cramp & Simmons 1985). Geen van ons heeft ervaring met Bonte Stern, maar ook het ontbreken van een zware borst, brede armvleugel, extreem lange vleugels en een 'zware vlucht' pleit tegen Bonte Stern. Vanwege de bruine bovenzijde komt alleen Brilstern in aanmerking en kunnen we andere sternsoorten uitsluiten.

Ook olieervuiling of een afwijkend gekleurde, bijvoorbeeld melanistische stern van een andere soort, lijken onwaarschijnlijk. Olsen & Larsson (1994) vermelden dat kleurvarianten, zoals leucisme, melanisme en albinisme uiterst zeldzaam zijn onder sterns. Bovendien passen de waargenomen kenmerken goed bij Brilstern. Mocht er al verwarring zijn met een (dan wel zeer sterk) afwijkend exemplaar van een andere soort, dan zouden Grote Stern, Noordse Stern of Visdief het meest voor de hand liggen. Echter wij sluiten deze soorten uit op basis van bouw, wijze van vliegen en grootte.

De vlekkerige indruk van donkerder en iets lichtere tinten op rug en/of vleugelbovenzijde passen goed bij Brilstern, net als een grijzige mantel. We kunnen de leeftijd van onze vogel niet bepalen: het is mogelijk dat de subtiele kleurnuances op de bovendelen betrekking hebben op lichte veerrandjes, zoals bij een juveniele vogel.

Van de Atlantische ondersoort *O. a. melanoptera* hebben zowel vogels in het juveniele als in het adulte zomerkleed een vage grijze zweem op de witte onderdelen.

De waarneming is ingediend bij de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna, maar werd afgewezen. De reden van afwijzing is dat de commissie bij passerende vogels van een dergelijke

zeldzaamheid een volledige beschrijving eist van alle diagnostische kenmerken, zoals koptekening, kleur en vorm van naakte delen enzovoort. Ze beschouwt onze beschrijving derhalve als onvolledig.

Herkomst, biologie en voorkomen in West-Europa

De Brilstern komt voor in de subtropische en tropische delen van de Atlantische en Indische Oceaan en in de westelijke Stille Oceaan en daaraan grenzende zeeën. Er worden vier ondersoorten onderscheiden. (Bauer & Glutz von Blotzheim 1982, Cramp & Simmons 1985, Olsen & Larsson 1994).

Herkomst van een populatie uit de noordelijke Atlantische Oceaan lijkt het meest voor de hand te liggen. Van de Oost-Atlantische populatie, die deels in Mauretanië, Westelijke Sahara en de Golf van Guinée broedde, is tegenwoordig nauwelijks meer iets over (Snow & Perrins 1998). Een grotere populatie komt voor in het West-Indische gebied, met naar schatting 8900 paren (Wicbirds 2012). Na de broedtijd trekken de Caribische vogels de Caribische Zee en de Golf van Mexico in. Veel van deze Brilsterns volgen 's zomers de Golfstroom en komen dan voor tot North Carolina in de Verenigde Staten. De soort is pelagisch en leeft buiten de broedtijd doorgaans ver uit de kust.

Het broedseizoen van de Atlantische brilsterns duurt van april tot oktober. Naast de ondersoort *melanoptera* zijn er nog andere ondersoorten, waarvan *antarctica* uit Indische Oceaan en Rode Zee in het Verenigd Koninkrijk is vastgesteld. In vergelijking met Bonte stern wordt Brilstern als minder gevoelig voor verdrifting door stormen en cyclonen beschouwd (Bauer & Glutz von Blotzheim 1982), want extreme verplaatsingen komen minder vaak voor dan bij Bonte Stern.

In Noordwest-Europa is Brilstern een zeldzame dwaalgast, die vooral in de zomermaanden (juni-augustus) is gezien. In Nederland en België zijn in de zomer van 1989 twee vogels samen waargenomen (Van den Berg & Bosman 1999). In het Verenigd Koninkrijk zijn 29 waarnemingen geaccepteerd, waarvan slechts zes uit de periode september-november (Bbrc 2012). Ierland kent slechts één geval (najaar; Irbc 2012) en Frankrijk tien, waaronder één najaarsgeval (Chn 2012). Van de Scandinavische landen zijn voor zover we hebben kunnen achterhalen slechts enkele, maar geen najaarsgevallen bekend (Avibase 2012).

Het is niet uitgesloten dat er een of meerdere Brilsterns zijn verwaaid door orkaan Nadine, die van 11 september tot 4 oktober over de oostelijke Atlantische Oceaan raasde, van de Kaap Verdische eilanden via

de Azoren tot aan West-Europa (accuweather.com/hurricane). In dat kader is ook de waarschijnlijke Brilstern interessant die op 25 september 2012 wordt gemeld langs de kust van Northumberland in Engeland (<http://tinyurl.com/zbf44bs>).

Summary

On 7 October 2012 a possible Bridled tern Onychoprion anaethetus was seen by two experienced seabird observers, flying past the isle of Terschelling, Friesland, The Netherlands. A description of the bird is made and differences between Bridled and Sooty tern (Onychoprion fuscus) are considered. The observation is placed in the perspective of hurricane Nadine which raged along the Atlantic in the weeks before.

Referenties

- Avibase 2012. Avibase.bsc-eoc.org [bezocht 2 januari 2013].
- Bauer K.M. & Glutz von Blotzheim N. 1982. Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 8. II Charadriiformes (3.Teil) Sternidae – Alcidae.
- BBRC 2012. Bbrc.org.uk [bezocht 2 januari 2013].
- Berg A.B. van den & Bosman C.A.W. 1999. Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1. KNNV-uitgeverij, Utrecht.
- Broek B. van den & Ebels E.B. 2012. Bonte Stern langs Maasvlakte in augustus 2012. Dutch Birding 34: 302-304.
- CHN 2012. Chn-france.org [bezocht 2 januari 2013].
- Cramp S. & Simmons K.E.L. 1985. The Birds of the Western Palearctic. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa: Terns to Woodpeckers vol 4. Cambridge UK.
- IRBC 2012. Irbc.ie [bezocht 2 januari 2013].
- Mullarney K., Svensson L. & Zetterstrom D. 2010. ANWB Vogelgids van Europa. ANWB, Den Haag.
- Olsen K.M. & Larsson H. 1994. Sterns van Europa en Noord-Amerika. Dutch Birding Vogelgids 3. GMB-uitgeverij, Haarlem.
- Snow D.W. & Perrins C.M. 1998. The birds of the Western Palearctic. Concise edition. Cambridge UK.
- Wicbirds 2012. West-Indian breeding seabird atlas. Available at wicbirds.net (bezocht 2 januari 2013).

Adresgegevens auteur:

Minne Feenstra

Rijksstraatweg 37-34, 6574 AC Ubbergen, minne.feenstra@hotmail.com